

ANNO DOMINI MXLV.

SANCTUS BRUNO

HERBIPOLENSIS EPISCOPUS

SANCTI BRUNONIS OPERA

POST REYSERI ET COCHLEI CURAS

RECENSUIT

HENRICUS DENZINGER

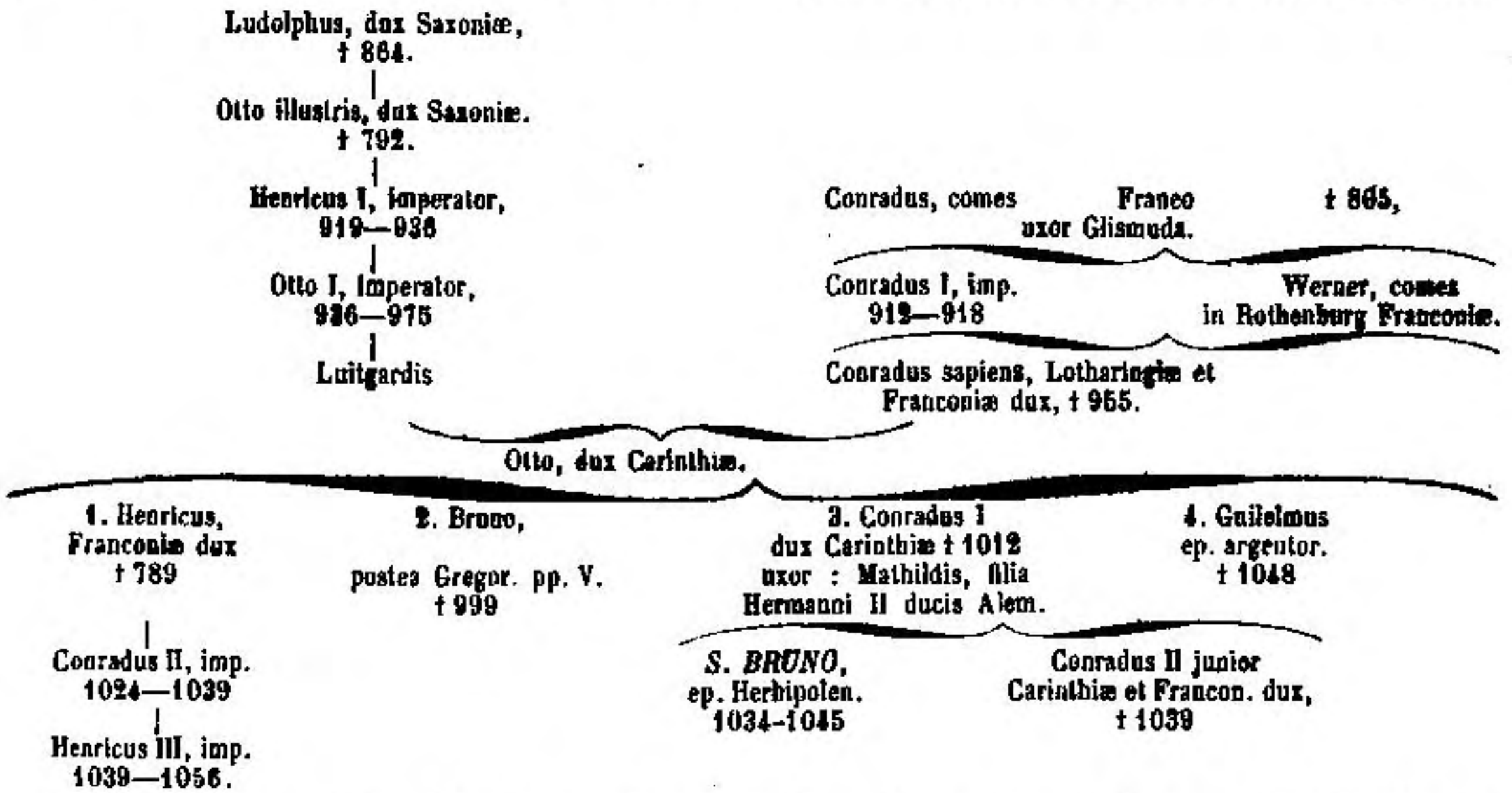
IN UNIVERSITATE HERBIPOLENSI THEOLOGIE PROFESSOR

PROLEGOMENA

I. De S. Brunonis Vita et rebus gestis.

1. S. Bruno (*Brun*) Herbipolensis S. Wirzeburgensis episcopus, ex illustri ducum Saxoniae, Franconiae et Carinthiae prosapia, quae Ottones et Francos Caesares germinavit, ortus est, patre Conra-

do I, Carinthiae duce et matre Mathilde, Hermanni II ducis Alamannorum, filia. Consanguineos habuit Gregorium V, summum pontificem et imperatores Conradum II et Henricum III. Quae genealogia ut uno intuitu pateat, integrum arborem subijcimus.

Brunonem nostrum filium fuisse Conradi I ex Mathilde, ex iis patet, quae Hermannus Contractus ad a. 1034 de ejus genere tradit (1), eum filium fuisse ex Mathilde Cuonradi ducis, si conferas eum iis quae ad a. 1024 de juniore Conrado prae-dit (2), eum item

(1) Ed. Usseermann I, p. 206.

(2) Ibid., p. 201.

(3) Episcopatus Wirzeburgensis. Typis Sanblasianis, 1794, t. I, p. 47. Cf. Hubner Genealogiphe Ta-

B filium fuisse Cuonradi ducis ex Mathilde. Ex quo recte conclusit P. Æmilianus Wsseermann (3), Brunonem nostrum et Conradum II, Carinthiae ducem, ejusdem patris ac matris filios fuisse. Hinc patet quantopere errent ii (4), qui Conradum II patrem bellen. Leipzig, 1744, tab. 27.

(4) Bruschius, Fries in chronicis Wirceb., Hieron., Megiserus in Annalibus Carinthiae.

458

Brunonis faciunt, quod et ex eo capite falsum esse apparet, quod Conradus iste anno 1039 *immatura mortæ*, ut aiunt annales Hildesienses (5) defunctus sit, Bruno vero jam canus a. 1045 diem supremum obierit. Patet porro falsissimum esse, Brunonem ex comitibus de Quersfurt fuisse oriundum (6), vel matrem habuisse Matbildem de Quernfurt, filiam Gebhardi de Quernfurt et Sophiæ de Mansfeld, ut alii (7) autumarunt. Fabula ista licet a multis et gravibus auctoribus tradatur, nullis tamen antiquitatis monumentis nititur, imo tabulis Quernfurtensium genealogicis (8) refutatur et exinde ortum traxit; quod Brunonem nostrum quidam cum S. Brunone, episcopo et martyre atque Borussiae apostolo a. 1009 pro fide interfecto, qui revera comes de Quernfurt fuit, confuderint, alii vero, licet utrumque distinguerent, fama illa Brunonem Herbipolensem ex eadem Quernfurtensium stirpe fuisse, decepti, genealogiam composuerint, quæ omni caret fundamento.

Ex eadem sancti nostri genealogia verosimile sit admodum, cum nomen Brunonis a patre Brunone, qui postea Gregorius papa V fuit, sortitum fuisse.

2. Quid ante episcopatum gesserit Bruno, memoria prorsus intercidit, nisi quod cum præpositum VII summi templi Goslariensis fuisse, ex mensach-Hamerslebiensis narratione de basilica Goslariensi ejusque præpositis (9) discamus.

3. Cum Conradus II imperator a. 1034 Quadragesimæ tempore Wirzebugi comitia celebraret (10) patruelem suum Brunonem, consentiente unanimiter clero (11) in Meginhardi defuncti locum, ecclesiæ Herbipolensi præponi curavit et in ejus gratiam eadem in comitiis sedis privilegia amplissime confirmavit (12). Bruno vero in die Paschæ (13) quæ tunc 14 Aprilis fuit S. Burchardi locum, episcopus XIX, occupavit; porro feria quinta post Pascha Meinungæ homagium suscepisse (14) et a Gebhar-

(5) Ap. Pertz V, p. 103.

(6) Ita aliqui ap. Fries.

(7) Ita Bruschi, Elias Reusnerus in auctario operis genealogici Βασιλικών, p. 45, et ex iis Hensehnius in Actis SS. ad diem 17 Maii, et Pagius, Crit. Baronii ad a. 1045 n. 2, alique, Trithemius Saxonem facit.

(8) Cf. Hübner op. cit., t. II, tab. 334.

(9) Ap. Leibnitz, Scriptt. rerum Brunsvicensium t. II, p. 507.

(10) Nonum. anonym. ap. Ludewig Scriptt. rerum Wirceburgen. in notis ad Frisii Chron.

(11) Bruschi.

(12) Monum. vetus ap. Baum in prædicatione habita in jubilæo Brunoniano anno 1745.

(13) Herm. Contractus ad a. 1034.

(14) Mon. vet. ap. Ludewig l. c.

(15) Spangenberg, Chron. Hennebergen., f. 74 cf. f. 81.

(16) Bruschi, duo eponographi ap. Gropp. Coll. novissima Scriptt. rerum Wirceb. I, 819, 823 duo monum. vet. ap. Ludewig l. c.

(17) Fries 14 Martii episcopatu potitum, monum. ap. Lud. 26 Aprilis 1033 ter 5 post Pascha Meinungæ fuisse contendunt.

(18) Herm. Contr. Ann. Hildesien. ap. Pertz V, 99. Ann. Augustani, ibid. V, 125. Bernoldi Chron.

do IV comite de Henneberg, mareschalli munere pro more fungente introductum fuisse (15), memoriæ traditum est.

Non desunt, qui anno 1033 (16) episcopum factum dicant, diversumque diem incepti episcopatus tradant (17).

Verum probatissimi quique auctores (18) in annum 1034 consentiunt. Cumque certum sit, Brunonem 27 Maii 1045 diem supremum obiisse, porro cum annos 11, mensem 1, dies 14 in cathedra Herbipolensi sedisse, dubitari nequit, eum a. 1034 episcopatu potitum fuisse, cum tantidem temporis a 14 Aprilis 1034 ad 27 Maii 1045 usque defluerit.

3°. Bruno, in episcopum promotus, vere se a Deo datum, ut eum Annales Biledsienses (19) vocant, ostendit: « Vir erat, ut ait Trithemius (20), per omnia Deo et hominibus acceptus, justus, doctus et christianæ legis cultor et propagator integerrimus. » Episcopus factus, perguit idem abbas Spanheimensis « in omni sanctitate et justitia omni tempore diligentissimo studuit et omne bonum quod verbo docuit, prius opere demonstravit. »

Eluxit vero præsertim inter sanctissimi viri virtutes eximius quidam cultus divini zelus, hinc elaboratum magno labore opus, cui prælodimus, in Psalmos, quod S. Kiliano offerens ecclesiæ suæ cathedrali donavit; huic vel consecrata maxima solemnitate vel extracta atque ornata summa liberalitate templa.

Anno Christi 1034, 7 sept. Bruno sacellum S. Benedicti monasterii in Schwarzach a Wolfgero abbate extractum consecravit (21).

Anno 1036, 8 kal. Jun. dedicationi ecclesiæ Bursorianæ apud Paderbornam Bruno a Meinwerko episcopo adscitus una cum S. Bardone Moguntino et Herimanus Coloniensi archiepiscopo interfuit,

ibid. VII, 425, Chron. Wicerb. Baluzianum ibid. II, 214 mortem prædecessoris, de qua eadem habetur dissensio in diem 21 Martii 1034 reponit. Denique duo monumenta habentur omni exceptione superiora et sunt actus consecrationis ecclesiæ S. Burchardi Herbipoli factæ a. 1042, in quo eadem consecratio dicebatur anno VIII consecrationis Brunonis peracta (ap. Gropp. Chron. Wirzeb., t. II, 206) et actus consecrationis cryptæ ecclesiæ cathedralis, quæ celebrata est die 21 ab obitu Brunonis et dicitur facta anno XI consecrationis ejusdem.

(19) Pertz, V, 169.

(20) Annalium, t. I, p. 169.

(21) Monum. anonym. ap. Ludewig Scriptt. Wirceb., p. 467. Bruschi, Centuria monasteriorum, f. 145. Chronicon Schwarzacense ap. Ludewig Scriptt. rerum Germ., t. II, p. 16, quod ejusmodi factum in VI Id. Sept. 1038 reponit. In ecclesia Schwarzacensi, modo a Vandalis destructa, habebatur olim lapis, in quo episcopus astans S. Petro sedenti ecclesiam offerebat, in sculptis infra verbis hujusmodi: « Bruno episcopus † S. Petrus apostolus. » Hæc ex exceptis habeo Fabricii cujusdam, qui sæculo elapso plurima ad historiam nostram pertinentia magna diligentia congressit, quæ in bibliotheca Universitatis asservantur.

quorum adhibito consilio seecclesiam cum canonicorum collegio extruxisse in diplomate donationis testatus S. Meinwerkus, Paderbonensis episcopus (22).

Eodem anno 1036 die 15 Aug. curiam quamdam in Paderbonensi episcopatu sitam Sunrgk nomine quam ex paterna hæreditate, facta cum fratre partitione (23), possidebat, quæ, teste Frisio, 200 marcas argenti (24) ferebat Deo et S. Kiliano obtulit, hoc est ecclesiæ suæ cathedrali quæ tunc S. Kiliani vocabatur, donavit; duplexque præterea tributum ex eadem villa singulis annis ecclesiæ ejusque clero solvendum procuravit. Cujus donationis diploma authenticum cum prolegomenis nostris integrum subdidimus. Quæ ut magis firmarentur, Bruno nedum in festo S. Johannis Baptistæ post sermonem ad populum habitum, id se facturum publice edixit, ut si quid a quoquam objici posset, libere proferendi tempus haberet; sed Moguntiam etiam proficiscens subsistentes ibidem Conradum II imperatorem et episcopos S. Bardonem Maguntinum et Rothonem Paderbornensem, ut Herbipoli festum Virginis Assumptæ secum celebrarent et donationi ut testes assisterent, invitaverat (25). Imo et tabulæ æræ insculptam in ecclesia Sunvyk affigi curavit. Ea tamen prædia postmodum ad episcopos Paderbornenses cesserunt, jamque sæculo XVI ineunte apud Herbipolenses, amplius non erant (26).

Die Pentecostes anni 1042 ecclesiam S. Burchardi Herbipolitanam a Willemutho, ejusdem monasterii abbate, 1033 inceptam et modo feliciter ad fastigium perductam in honorem S. Trinitatis,

(22) Schaten Annales Paderbornenses, t. I, 493. Vita S. Meinwerki ap. Leibnitz, Scriptt. rerum Brunsvicæ. t. I, p. 563.

(23) Frisius Chron. Herbip.

(24) Mon. anonym. ap. Baum, l. c., p. 112 ait 1100 marcas protulisse.

(25) Frisius, Schaten, I, 507.

(26) Frisius, Schaten, I, 510. Testatur hic locum illum in fertili regione apud Borgentrich situm fuisse, verumtamen sua ætate non nisi quædam ecclesiæ rudera extitisse. Ibid.

(27) Frisius, Reinhard Chron. Wirceb. ap. Ludwig, Hofmann Ann. Bambergenses ap. eundem t. I, p. 67 Scriptt. Bamb. Actus consecrationis olim in capitulo S. Burchardi asservatus allegatus a Gropp. Chron. Wirceb. t. II, 206.

(28) Bruschius Cat. episcoporum Eystetten. f. 183 verso, Gretser Cat. episc. Eystetten. t. X Opp. p. 845 ex anonymo Hasenriedano anni 1075

(29) Bruschius, Kettlerinserm. in Jubilæo Brunoniano 1745 habito.

(30) Frisius.

(31) Tribemius in Ann. Frisius.

(32) Himmeilstein, der St-Kilians-Dom zu Würzburg. 1850, p. 7.

(33) Cum a. 1699 amoveretur altare cryptæ inventa est capsula rurea, in quam Bruno reliquias reposuerat et sigillo clauserat, in cujus aperculo verba BAPXC XPS insculpta erant. Hæc simul cum actu consecrationis et tribus incensi granis in plumbeam thecam sigillo Bardonis clausam immissa erat. Quæ simul a 1743, cum a Friderico Carolo de Schoenborn, tunc Brunonis successore, templum aulicum consecraretur, in summo altari recondita sunt. Hæc ex diario Joh. Bern. Mayer, episcopi Chrysopolitani et suffraganei Herbipolensis, quod in

A S. Crucis, Mariæ Deiparæ, S. Andrew apostoli, S. Burchardi et S. Remigii dedicavit, assistentibus Suidgero, Bambergensi episcopo, qui postea Clemens II summus pontifex fuit, Heriberto Eichstettensi, Severo Pragensi, Cadalo Citizensi, et Ehrenfrido Bullanensi (27).

Eodem anno 1042, die S. Burchardo sacra, quæ est 14 Oct. a Gozonanno, Eichstettensi episcopo, invitatus, assistit dedicationi ecclesiæ S. Walburgis. Cumque episcopus iste tertio post die præmatura morte, abreptus fuisset, Brunoni sepeliendi officium obtigit (28).

Plurimas denique ecclesias et scholas in propria diocesi vel extruxit vel redditibus dotavit (29).

B Maximam vero sanctissimi præsulis solertiam ipsa cathedralis ecclesia sibi vindicavit, quam male structam et vetustate ruinosam a. 1042 (30) a fundamentis erigere instituit, totumque patrimonium in extruendam ornandamque impendit (31) anno denique 1043 presbyterium et subjacentem cryptam absolvit (32) Unde in parte apsidis exteriori adhuc videtur insculptum ejus monogramma, de quo plura postea dicemus. Non id tamen assecutus est piissimus præsul, ut ecclesiam, quam restitui curaverat, ipse Deo consecraret. Antequam iter in Hungariam, quod ultimum fiat, aggredere, jam cryptæ dedicationem paraverat; verumtamen morte præreptus alteri opus perficiendum reliquit, qui fuit S. Bardo, dictus Chrysostomus, archiepiscopus Moguntinus. Die igitur 15 Junii 1045, quæ vigesima prima post Brunonis obitum fuit, consecrata est (33).

C archivio capituli asservatur t. II, p. 13 et B. Neumann in descriptione dedicationis templi aulici 1745 p. 2-9 ubi singula ære sculpta habentur. Est autem actus consecrationis, quod in Brunoniana chronologia magni est momenti secundum apographum (facsimile) ap. Neumann hujus tenoris: « Anno incarnationis Domini millesimo XL° VI°, indictione XV, « regnante gloriosissimo rege Henrico, regni ejus « VII°, ordinationis autem ejus anno XVII°, XI° « vero ordinationis anno Brunonis Wirzburgensis « ecclesiæ venerabilis episcopi, XX° primo die obi- « tus sui, VI° Kalend. scilicet Junii, dedicata est « hæc crypta in honorem sanctæ Trinitatis ac S. « Crucis et S. Mariæ semper Virginis et S. Stephani « protomartyris et in honorem omnium sanctorum « martyrum et eorum, quorum reliquiæ hic conti- « nentur. Hoc est de capillis sancti Sthephani pro- « tomartyris et de lapide, quo lapidatus est, de velo « Glodesindis V, ab angelo ei juxta altare S. Sta- « phani allato et imposito, quo involutæ sunt reli- « quia de osse humeri S. Stephani. De sandalio et « tunica S. Stephani, de sanguine S. Stephani. Re- « liquiæ S. Vili mart. Reliquiæ S. Lamberti M. Re- « liquiæ sanctorum Cælestini et Taurini. Reliquiæ « sancti Marcelliani M. Reliquiæ S. Blasii. Reliquiæ « S. Georgii M. sanctorum Infantium. Sanctorum « martyrum Marcellini et Petri. Sanctorum Diony- « sii et Pancratii. S. Sixti M. S. M. Stephani pp. et « Cyriaci. S. Mauricii M. S. Laurentii M. S. Apollin- « naris M. Sanctorum martyrum Proti et Chryso- « goni. S. Alexandri. De craticula S. Laurentii. » Notandum tamen vel in ipso originali vel in apographo inendum haberi, cum legendum sit a. 1045 indictione XIII, ut egregie ostendit tunc temporis P. Gropp. celeberrimus Historiographus noster, nisi velis ipsum actum sibi contradicere.

4. Nec minor fuit S. Brunonis in pauperes cura, A siquidem ex ejusdem curiæ Sunryk dictæ redditibus, quibus cathedralem ecclesiam ditaverat, singulis annis per totam Quadragesimam duodecim pauperes nutrir, feria vero sexta in Parasceve vestiri etiam jussit (34).

5. Tantæ Brunonis virtutes magis quam sanguinis vincula eum imperatoribus Conrado II et Henrico III acceptissimum reddidere. Neque tamen is erat Bruno, qui politicorum more aulam regiam sequeretur et regum gratia sibi consulere, sed ea qua pollebat auctoritate, ut ecclesiis prodesset, atque præclara quæque promoveret, usus est, quod sequentibus exemplis probabimus.

Cum a. 1040 Augustæ comitia celebrarentur, Brunonis nostrialiorumque episcoporum interventu Henricus rex ecclesiam in Rinchnach monasterio Altahensi 16 Kal. Febr. attribuit (35).

Paulo post 9 Kal. Febr. ejusdem anni Brunonis et Thietrici Metensis interventu Henricus comitatum Hasbania ecclesiæ Leodiensi concessit (36).

Anno sequente 1041 alterum præstantissimum beneficium eidem ecclesiæ Leodiensi præstitit. Cum enim in episcopum ibidem electus fuisset Wazo, vir pius ac doctus, et ad regem, qui Ratisbonæ, Bohemos aggressurus, morabatur, consensus regii impetrandi causa missus fuisset, multi aulicorum electionem sine regio favore factam cassam esse et ex capellani regii aliquem, qui non tantum præesse, sed et prodesse sciret, promovendum, causabantur. Jamque regio juvenis animus in id propendebat, ut ad Leodienses alterum destinaret, nisi ex universo C cætu Bruno solus cum Herimanno Coloniensi restitissent, annumque regis et procerum ad saniora traxissent (37).

Anno 1042 3 Jan. Henricus rex in Heersheim Brunoni ejusque ecclesiæ varia prædia in pago Cokengaw ad Cocheram sito, in Sindringen nempe, Suemeilendorf, Gerolzhagen et Buch concessit (38). Hujus etiam donationis actum in appendice addimus.

Eodem anno Brunonis instinctu Gozmadnus ex comitibus de Rothenburg, clericus Wirzeburgensis,

(34) Vide diploma donationis. Ita porro ms. antiquum allegatum a Baum in sermone suprat cit.

(35) Hansitz Germ. sacra t. II, p. 169. Diploma extat in rebus Altahen. addition. Gevoldi.

(36) Litteræ extant ap. Chapeauville I, 279, et ap. Aubert. Miræm in opp. diplom. et hist. t. I, p. 264 ed. 2. Bruxell. 1723.

(37) Anselmi gesta pontificum Leodiensium ap. Perlz IX, 220.

(38) Frisius et alii, Lang. Regesta Boica I, 83.

(39) Ita anonymus Harenriedanus ap. Gretserum Cat. epp. Eyflatten. t. X. opp. 847, qui etiam ait Heribertum ad Brunonis petitionem promotum fuisse. Cum id vero a. 1021 factum fuisse oporteret, quo Brunoni nullum adhuc cum Wirzebergensibus erat vinculum, de hac re aliis iudicium committimus.

(40) Cf. Hartzheim concilia Germ. III, 110, et auctores ab eo allegatas. Id vero facti ad a. 1043 cum Herimanno Contracto, non vero ad a. 1044 ut ann. Hildes. et Harzheim egerunt, egregie ostendit

in cathedram Eichstettensem, defuncto fratre Heriberto vacantem, promotus est (39).

Henricus rex, a. 1043 ex Pannonia redux, Ulmæ colloquium generale habuit. Post Constantiam tempore synodi cum quam plurimis episcopis venit; die autem *indulgentiæ*; quæ est feria 5 in Cæna Domini, cum episcopo Constantiensi gradus confrendens, suos subditos ad pacem hortatus est edictoque pacem firmavit, omnibusque, qui se læissent, ex christiana legis instituto publice condonavit (40). Interciderunt quidem monumenta, quibus in specie probare possemus, Brunonem nostrum inter auctores tam egregii edicti fuisse. Verumtamen præsumendum est, eum utpote imperii principem conciliis interfuisse; et ex similiter actis vero admodum simile est, eum præ omnibus illis annumerandum, qui regi rem adeo inauditam atque germanorum illius ævi moribus adeo repugnantem suaserunt.

Tribuitur etiam a plurimis Brunoni nostro insigne ejusdem generis factum, quod in obsidione Mediolanensi a. 1037 (41) accidit. Narrant Conradum imperatorem perduelles quosdam Longobardiæ episcopos, inter quos et Mediolanensem, in vincula conjecisse. Hic vero cum custodia evasisset, rex eum insecutus Mediolanum per integrum annum obsedit, aliumque in ejus cathedram suffecit. Cum igitur Conradus castrum quoddam S. Ambrosii prope Mediolanum Curbitum dictum obsideret, die Pentecostes, cum cælum antea serenum fuisset, horrenda tempestas exorta est tantaque fulgura, ut multi homines et equi in castris perimerentur, quidam etiam præ horrore mente caperentur. Eos vero qui extra castra fuerant, reduces nihil se de tempestate sensisse dicebant. Imperatorem vero eodem tempore missæ astitisse, episcopum autem Brunonem, Bertulfum imperatoris secretarium aliosque testatos esse, se S. Ambrosium vidisse, gravia regi militanter, nisi obsidione cederet.

Wippo presbyter imperatoris familiaris, qui vitam Conradi scripsit, tempestatem memorat, de visione tacet (42).

Multi indefinite Brunonem episcopum nominant (43), quin ejus sedem indicent, cum ta-

P. Neugart in episcopatu Constantiensi I, 353.

(41) De anno, quod id actum fuerit, certant auctores. Bruschius, Spangenberg (Chron. Henneberg. I. II, c. 4). Chron. ap. Grapp. (Novis. coli. I, 823), et alterum (in excerptis Fabricii fol. 130 verso), annum 1054 indigitant. Herm. vero Contractus, Conradus abbas Urspergensis, ann. Hildesien. ap. Perlz V, 99. Augustan. V, 125, Mellicenses XI, 498 ad a. 1037 referunt Conradi iter in Italiam, in quo revera factum id fuisse admittendum est, cum apud Muratorium (Ant. Ital. t. I, p. 609) habeatur diploma Conradi datum in obsidione Mediolanensi in pervigilio Pentecostes 1037. Omnino explodendus est Sigebertus Gemblacensis qui a. 1039 admittit.

(42) Apud Pistorium script. rerum Germ. t. III, p. 481, item, Hepidannus ap. Goldast. Rerum Alamann. t. I. Tempestatem etiam reticent Herm. Contr. et Conradus abbas Urspergensis.

(43) Sigebert. Gemblacen. ap. Pistorium I, 833, Perlz VIII, 358, Ricobaldus Ferrarien. ap. Murator.

nea plurimi ea aetate Brunones episcopi fuerint. A

Brunonem vero nostrum uno ore omnes Herbipolenses(44) fuisse ac tunc missam praesente imperatore cantasse dicunt, adeoque in ipsa proprii Herbipolensis lectiones haec historia admissa atque in ecclesiis nostris est depicta. Est vero scriptor annalium Hildesiensium, cujus verba annalistae Saxoni(45) etiam inserta sunt, qui suspicionem aliquam movet ne Bruno noster cum Brunone Mindensi(1037-1045) confusus non fuerit. Nimirum tradunt isti, Brunonem Mindensem ipsa illa Pentecostes die, quae tempestate infesta fuit, in campo prope Mediolanum, astante rege et proceribus, episcopalem unctionem ab Herimanno, Coloniensi archiepiscopo, suscepisse; de apparente tamen atque a Brunone viso Ambrosio silent. Praepropere sane P. Emilianus Ussermann(46) dixit alios visionem illam Brunoni Mindensi tribuere, cum nequaquam illi de viso a Mindensi Ambrosio loquantur; praepropere editores Pertziani, in indice vel in notis, ubi Bruno episcopus indefinite in textu scriptorum vocabatur, Mindensem indigitarunt. Non negamus tamen aliquid dubii exinde oriri. Verum tamen cum vero simillimum sit, Brunonem nostrum Conradum in Italiam secutum fuisse, cum eum ad id vasalli officium adegerit, atque eum crebris vicibus regis aulam secutum fuisse videamus, cum porro inter illius praesulis consecrationem divina illa pati potuerit, nihilque decretorium obstat; censemus, ea quae in ecclesia nostra hucusque tradita atque admissa fuere, sua possessione non esse turbanda. Nonnullae tamen circumstantiae incertae remanebunt (47).

6. Cum denique Bruno Henricum III in Hungariam, ut Petrum regem restitueret, proficiscentem sequeretur, accidit infaustissimus ille casus, qui sanctissimum praesulem suo gregi eripuit. Cum enim rex circa festum Pentecostes in castrum ad Danubium ex adverso oppidi Ips situm, Besenburg(Boesenberg S. Poesenburg) dictum, divertisset, solarium quod-

Script. rerum Ital. t. IX, p. 120, gesta pontificum Cameracen. Pertz IX, 487 Albericos monachus trium fontium ap. Leibnitz t. II accessionum historicarum p. 70.

(44) Chron. III ap. Gropp. Noviss. Coll. t. I. 843, monum. vetus ignoti auctoris ap. Ludewig p. 468, Bruschnis, Frisius, Reinhard, Joh. Muller, Spangenberg vero (Chron. Henneberg. I. II, c. 1) nescio an monumento fultus, an ex chronicis Herbipolen. concludens affirmat Popponem VIII, comitem de Henneberg a. 1034, utpote vasallum a Brunone evocatum, ut se in Italiam sequeretur; de facto tamen tacet.

(45) Ann. Hildes. Pertz V, 10, ann. Saxo VIII, 680,

(46) Episcopatus Wirceburgen. in S. Brunone n. XIII.

(47) Falsissimum sine dubio est, regem tunc inter missarum solemniam coronatum fuisse. Ussermannus Sigeberti verba referens legendum putat; cum imperator in parva ecclesia secus urbem moraretur non: coronaretur. Quod si Bruno noster inter missam, consecrationis nempe, Ambrosium vidit, facile inde exorta est opinio, ipsum missam cantasse.

(48) Aventinus l. v Ann. Bolcorum n. 30. Frisius

dam vetustum ascendit cum Brunone Herbiponensi, Alamanno, abbate monasterii in Suessentein, non longe a castro siti, et Reichilde, vidua Alberti, comitis de Ebersberg, quae defuncto in precedente Quadragesima marito, tunc castelli domina erat. Dum vero comitissa regem rogaret, ut nepoti suo ex fratre, Welfoni nempe III, feuda a marito possessa concederet, solarium praenimia vetustate corruit. Rex in balneum subjacens lapsus, incolnmis evasit, Reichildis et abbas Alamannus sine induciis extincti sunt, Bruno gravissime laesus usque ad septimum vel octavum diem, qui feria II post Pascha fuit, vitam protraxit. Ita Aventinus et Frisius (48).

Errant tamen isti auctores et eos secuti Johannes Mueller Herbipolensis, Adlreiter Brunerusque Boici chronographi cum fabulam quandam de spectro, quod paulo ante casum Brunoni infausta praedixerit, admittunt. Narrant enim, cum navis, qua episcopus vehebatur ad vorlicem illum, qui Danubium in illa regione infestum reddit, pervenisset, stetit in monte spectrum quoddam atricoloris, quod Brunonem ita allocutum sit: «Ego, episcope, sum malus genius tuus; meus eris, quocumque icris; modo quidem tibi parcam, sed mox me iterum videbis.» In ipso loco usque ad a. 1530 stetit turrem, quam diaboli dictitabant. Hac de fabella Baronius in notis ad martyrologium Romanum Aventinum, quod sanctitati Brunonis a Romanis pontificibus commendata obsit, acriter carpsit. Quae sane a plebocula inventa est, quae, cum sibi in mentem inducere non posset, sanctissimum virum tam infelici casu extinctum fuisse, id sibi aliter extricare non valuit, nisi odio diaboli actum esse. Dicit Brunoni emortualis fuit 27 Maii 1045 et de anno quidem nulla debeat. Diem vero diversimode indicant auctores, ita tamen ut monumentorum pondus et numerus diem 27 Maii certissimam plane reddat (49).

Hermannus quidem Contractus et ex eo Hernaldus (50) eum 7 Kal. Junii ad superos evolasse di-

in Chron. ex narratione sibi a monacho monasterii illius transmissa, dum 1530 in comitiis Augustanis esset. Breviter Ann. Aug. ap. Pertz, V, 126. Quae Bruschnis et post eum alii narrant omnes regis aulicos adfuisse regemque fenestram apprehendisse, haec postea a fama rem augente et ornante addita sunt.

(49) Ita triplex Chron. ap. Gropp. (Noviss. Coll. I, 817, 819, 823; Bruschnis, abbas Uspergensis, Trithemius, editor psalterii Reyserianus uterque saeculi xv; Necrologium Onaldinum apud Ekkard Comm. de rebus Franciae Or. I, 490; Ekkehardi Chron. Wirceb. ap. Ekkard I, 818; Pertz VIII, 30 Chron. Wirceb. ap. Baluz. Miscellan. I, 501; Pertz II, 244, Kalendarium in libro Caerimoniali cathedrali ecclesiae, quod postea in bibliothecam Schlimbachianam transierat, saeculi xv. Mortuarium Raderbornen. in cathedrali Trevicen. asservatum saec. XII; Annalista Saxo, Pertz VIII, 687. Accedunt publica documenta omni exceptione superiora; epitaphia nempe ipsa Brunonis, charta consecrationis cryptae ecclesiae cathedralis, charta denique translationis a. 1257, de qua infra dicemus.

(50) Ap. Pertz VII, 425.

cunt. Quod quidem transmittendum erat, nisi Andreas episcopus Wirgeburgensis in statutis synodalibus a. 1314 (51) legem tulisset, quæ postea a Wolframo 1329 et a Cottrido IV a. 1446 in sua statuta ad verbum suscepta est: diem nempe Brunonis anniversariam «Sabbato post diem S. Urbani, quo feliciter diem extremum clausit» celebrandam esse. Aiunt porro qui huic diei favent, diem illum fuisse illo anno 26 Maii. Verum id oppido falsissimum est undequaue. Nam Pentecosten illo anno 7 Kal. Annales Corbeiensis (62) tradunt fuisse, proindeque dies S. Urbani, quæ 8 Kal. est, fuit ipsum Sabbatum in vigilia. Porro Brunonem feria 2 post Pentecosten defunctum testatur Frisius. Hinc non dubito vel errasse Andream vel textum corruptum, et legendum esse, *altero vel secundo* post S. Urbani die, quo Frisius in cathedrali celebratum fuisse anniversarium, consonante libro ceremoniarum ecclesiæ cathedralis antiquissimo testatur.

Errore denique, qui longa serie auctorum propagatus est, factum est, ut in martyrologiis Galesiniis eumque secuti Baronius et Canisius (53) festum S. Brunonis in diem 17 Maii reposuerint; imo ut ecclesia Herbipolensis, Romanæ fidelissima filia, Martyrologium Romanum secuta, eum domum diem suscepit, cum alius ex propriis monumentis admittendus sit.

Sederat igitur in S. Burchardi cathedra Bruno per annos 11, menses 1, dies 14. Nonnulli annos 12, vel menses 2 inducunt (54). Illud vero fidissima monumenta (55) testatum reliquerunt.

7. Brunonis sacrum corpus ab officialibus Herbipolim translatum est, aiuntque (56) ipsos modum luctuosissimi exitus aliquanto tempore reticuisse, ne plebs nimio dolore turbaretur. Sepultus est in cripta ecclesiæ cathedralis, quam ipse ædificaverat, jamque consecrare molitus fuerat. Epitaphium ipsius hujusmodi fuit: «Anno Domini MXLV vi Kal. Junii obehit Bruno episcopus fundator (57).

Supersunt et alia Brunonis monumenta, quæ mentione non sunt indigna: et est præprimis ejus casula, quæ in ecclesia cathedrali asservatur, circumquaue clausa, coloris violacei et quondam opere phrygio deaurata, quæ uberius describenda foret, nisi manus Vandalicæ devastassent. Hac casula ute-

(51) Concilia Germaniæ t. IV, 248.

(52) Ap. Pertz, V 6.

(53) Martyrolog. Germ., in ed. 3 non absoluta.

(54) Aliqui apud Frisium.

(55) Chron. duplex ap. Gropp (Noviss. Coll. I, 817, 819) Chron. Wirceb. Baluzii, Ekkehardi Chron. Wirceb. Chron. in excerptis Fabricii f. 117; Charta translationis a. 1357. Annalista Saxo ad a. 1045, charta consecrationis cryptæ, ait hanc celebratam fuisse 21, die post Brunonis obitum, anno consecrationis ejus 11.

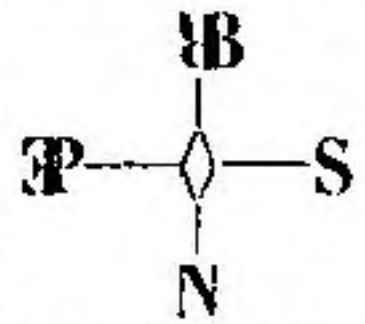
(56) Baum serm. supra cit. p. 114 ex ms. antiquo.

(57) Exstat adhuc sarcophagum istud Brunonis primum, cum epitaphio memorato, et est mensa altaris, quod decani vocant. Cf. Himmelstein loc. cit. p. 33, et actum elevationis et translationis a. 1699 ap. Gropp (Noviss. Coll. II, 413).

atur in anniversario, quod usque ad a. 1616 in Brunonis memoria celebratum est.

Alterum quod eruditos multum exercuit, est ejus monogramma, quod in parte exteriori apsidis ecclesiæ cathedralis insculptum est et in nummis episcoporum Wirzeburgensium, qui et duces Franconiæ Orientalis erant et inde a Meginhardo, Brunonis prædecessore, eudendæ monetæ jus exercebant, usque ad sæculi xv finem occurrit et est hujus formæ:

Nos, quæ de ejus sensu a diversis dicta sunt, hic non repetimus, sed de hac re ad eum (58) remittimus, qui nolum egregie solvit, et hujus signi vim eo exposuit, ut verba sint, *Bruno episcopus*.

Ejus domum, nescio quo fundamento, aiunt fuisse in loco qui dicitur Braunschhof, non longe ab ecclesia cathedrali. Bruno staturæ prægrandis erat, ut ex ejus reliquiis concludere licet, capite pro statura non admodum magno, capillis cum obiit jam canis (59). Ejus nomen et in hoc honore prosecuti sunt rex et Herbipolenses, quod ejus nepotem, Adalberonem, in ejus locum suffecerunt (60).

II. De Brunonis sanctitate et cultu.

8. Bruno defunctus magnam post se sanctitatis existimationem reliquit. Inter episcopos illius ævi sanctitate et scientia præstantes jam a scriptore vitæ S. Meinwerki apud Leibnitzium (61) recensetur et ex testimoniis miraculorum, quæ infra damus, sequitur eum sæculo xii exeunte et xiii ineunte a populo christiano sanctum dictitatum et ut sanctum invocatum fuisse. Dein creberrime beatus (62) dicitur et sanctus (63), et a Deo datus (64) et venerabilis (65). Eum editor psalterii Reyserianus sæculo xv exeunte vocat « præclarum episcopum religione et vitæ sanctum, » aitque « virtutum operibus effuluisse et commissum sibi a Domino gregem et opere et exemplo semper pavisse. » Coævi Trithemii de eo judicium, quod et libro de Scriptoribus repetit, supra dedimus. Chronographi Herbipolenses omnes consonant, præter unum Joannem Mueller, qui ore infrunito ausus est dicere, eum inter sanctos numeratum non obstantibus diaboli in spectri forma apparentis verbis. Quod nos cum fabella illa respiciamus indignabundi, ex qua etiam si vera esset nequi-

(58) Est hic vir rei nummismatiæ nostræ peritissimus G. Keller, in Archivio sac. hist. Wirceburgen. t. VI, fasc. 1, p. 68.

(59) Cf. actum elevationis et translationis anni 1699.

(60) Cf. additiones Herbipolenses in codice quodam annalista Saxonis ap. Pertz VIII, 551.

(61) Rerum Brunsvicen., t. I, p. 536.

(62) Actus translationis a. 1257 et 1423. Epitaphium secundum a. 1257 Martyrologium prælixum Passionali Carthusiæ Herbipolen., a. 1485.

(63) Laurentius de Bibra in litteris ad Baumacenses, de quibus infra.

(64) Ann. Hildesien. ap. Pertz V, qq.

(65) Actus consecrationis cryptæ statim ab obitu Brunonis confectus, et in statutis Woolframi episc. 1329.

dem illud sequeretur. Neque ipse Aventinus, qui hæc primus narravit exinde aliquid sanctitati Brunonis contrarium conclusit.

Verum testimonium de sui servi sanctitate majus testimonio hominum exhibuit ipse Deus, per miracula, quibus vivus (66) et post beatum finem coruscavit.

9. Confluentibus vero ad ejus sepulchrum hominibus, cum crebra ibidem perpetrarentur miracula jam a. 1202 sub Conrado de Ravensburg publica auctoritate conscripta sunt, cujus actus instrumentum prolegomenis adjecimus. Hermannus vero I de Lobdenburg (1225-1254) solemnem legationem a. 1237 Romam destinavit, ut a Summo Pontifice ejus canonizationem impetraret (67). Gregorius IX, qui tunc Petri tenebat cathedram, a. 1238, Breve ad abbates de Brombach et Schoenthal, ordinis Cisterciensium et ad priorem fratrum Prædicatorum Herbipolensium direxit, quo illis miraculorum examen committebatur. Quod et ab ipsis præstitum fuisse, patet ex litteris ad eosdem ab Innocentio IV, qui interim sedem Romanam occuparat a. 1246 directis, in quibus ex relatione commissariorum de miraculis plene constare ait. Huic relationi præter actum a. 1002 forsitan inservierat illud, quod secundo loco in appendice damus. Concordat sane tempus quo primum miraculum dicitur peractum, annus nempe 1237. Verumtamen Pontifex requisivit, ut de virtutibus, cum testes oculati afferri non possent, ex fama et scriptis documentis testimonia adhuc afferrentur.

Interim Herbipolensis episcopus Hermannus sacri corporis elevationem et solemnem canonizationem parans, pecunias colligit a peregrinantibus et aliis, presbyterium et cryptam ecclesiæ cathedralis, in qua Bruno jacebat, instaurare et ornare instituit. Ab episcopis et capitulis ecclesiarum Germaniæ complurium indulgentiæ etiam illis concessæ sunt, qui ad canonizationem Brunonis et ad ecclesiæ cathedralis instauracionem elemosynis contribuerent (68), verumtamen tota pecunia in reficiendas ædes insumpta, totum negotium stetit.

10. Hinc factum est, ut Bruno ad hodiernam usque diem formaliter, ut dicere solent, canonizatus

(66) Tritem. in Catalogo virorum illustrium Germaniæ.

(67) Frisius et litteræ Pontificiæ.

(68) Cf. Lang. Regesta Boica t. II Litt. patentes Hermanni Wirzebusgen. ep. 1 Sept. 1237 p. 265. Præpositi et decani Herbipolen litt. pat. 1237 p. 271 Mandatum præpos. et decan. Bamberg. 8 Mai 1237 p. 263. Indulgentia Engelhardi episc. Naumburgen. Mai 1237 p. 265, Sifridi Moguntini 28 April. 1237, p. 263, episc. Hildesien. 13 Jul. 1237 p. 265, episc. Wormatiens. 25 Mai 1237 p. 273, Hermanni Wirzebusgen. episc. 1 Jan. 1240 p. 279. Baum in serm. supra cit. p. 119 testatur in archivio regiminis ecclesiastici suo tempore exstitisse litteras indulgentiarum ab episcopis Moguntin. Bamberg. Wormatiens. Spiren. Naumburgen. Merseburgen. Hildesien. Halberstadien. ad promovendam S. Brunonis canonizationem datas.

non fuerit atque sufficienti fundamento caret, quod Trithemius in libro de Scriptoribus ait, eum in sanctorum Album relatum fuisse vel quæ conjiciunt Henschenius in Actis sanctorum Bollandianis (69) et Groppa (70), intercidisse tantummodo diploma pontificium, Brunonem vero circa annum 1257 sanctis solemniter annunceratum. Nam certissimum est, nullum cultum, neque in hac nostra ecclesia illi exhibitum fuisse, antequam ejus nomen in Martyrologium Romanum reciperetur, sed contra celebratum fuisse ad a. 1616 usque in tota diocesi ejus anniversarium, additis tantummodo in cathedrali propriis quibusdam ceremoniis, quæ in vulgaribus exequiis consuetæ non sunt (71). Nihil plane de Brunone occurrit in Missalibus et Breviariis Herbipolensibus sæculis xv, xvi, xvii impressis. Imo expressis verbis id testatus est Laurentius de Bibra, episcopus Wirzeburgensis (1490-1519), in litteris datis ad incolas oppidi Haunach, cum ab ipso peterent, ut sibi liceret, Victorem quemdam ibi quiescentem et miraculis, uti dicebant, coruscantem ut sanctum colere. Quod ipsis minime concessit cautissimus præsul et ad id se maxime exemplo ecclesiæ suæ cathedralis induci ait, « quæ Brunonem episcopum, licet is multis sit miraculis clarus, quia tamen canonizari hactenus cum non contigit, chorus noster eum ut sanctum non colit, sed dignis tamen defunctorum officiis eum non præterit (72). »

Non prætermisere tamen Herbipolensis clerus et populus summæ in sanctissimum pastorem venerationis signa edere, donec tandem concedente universali Ecclesia more ecclesiastico pro sancto colere licuit.

Anno 1257 die 13 Sept., sedente Iringo episcopo, vetus sarcophagum lapideum Brunonis in novum majus atque ornatus inclusum est, quod supra vetustum emiens apertum huic inde erat, ut in altaribus, sub quibus sancti jacebant in usu tunc erat, qua sepulcri forma usi homines postmodum sunt, ut per sepulchrum repentes virtutem a sancto exeuntem sibi applicarent epitaphium insculptum est hujusmodi: « Anno Domini MXLV, vi Kalend. Junii obiit beatus Bruno, fundator hujus

(69) Ad 17 Maii p. 39.

(70) Noviss. Coll. t. II, p. 109.

(71) Describuntur autem a Gropp (Nov. Coll. II, 110) et Kalendario et Cæremionali ecclesiæ cathedralis Seblimbachiano in hunc modum. Pridie post vespere processio in cryptam instituebatur. Præcedentibus duobus pueris cappis rubris indutis cum vexillis ejusdem coloris et aditu, procedebant canonici cum dominis de Hauge et Novi Monasterii ad id invitatis. Incensabatur sepulchrum Brunonis, positum super cereis. In ipsa die in crypta vigiliæ et missa defunctorum canebantur, ita tamen, ut celebrans colore violaceo, hoc est ipsa Brunonis casula uteretur et altare decentius ornaretur. Frisius testatur delatas etiam in cryptam reliquias S. Kiliani vespere ac mane, ibique per missæ officium expositas remansisse.

(72) Ap Gropp., Noviss. Coll. I. II p. 110.

« ecclesiae, sedit annis II, mense uno et diebus qua-
 « tuordecim. » Eadem occasione sacra ossa panno
 serico purpureo involuta sunt atque in ipsam tum-
 bam instrumentum hujus modi, sigillo capituli mu-
 nitum posuerunt. « Anno Domini MXLV, vi Kal. Ju-
 « nii obiit beatus Bruno episc. Herbipolens. funda-
 « tor hujus ecclesiae, qui sedit annis XI, mense uno
 « et diebus XIII et translatus est de loco, quo
 « sepultus fuit ad istum locum, anno Dominicæ In-
 « carnationis MCCLVII Ids Septembr. Pont. Dnⁱ
 « papæ Alexandri anno III et pontificatus Dni Iringi,
 « episc. Herbipolensis anno quarto. » Sæculo xv-
 iterum apertum fuit sepulchrum, ut ex scheda papy-
 racea, quæ 1699 est inventa, liquet, quæ sic sona-
 bat: « A die depositionis in hunc locum reliquiarum
 « bti Brunonis homo sartofagum non fuit aper-
 « tum, usque ad annum MCCC... (73) in crastinum
 « Assumptionis Virginis gloriosæ per Reichardum
 « decanum; Joannem Giltmar custodem et Hein. de
 « Wechmar, canonicos et prælatos hujus ecclesie
 « ob honorem reliquiarum prædictarum. »

Eo etiam præ cæteris defunctis episcopis honora-
 batur S. Bruno, quod ejus successores anniversa-
 rium ipsius ab universa diœcesi celebrari præcepe-
 rint. Ita Andreas episcopus in synodo habita 17 Maii
 1314 statuit: « Item anniversarium reverendi do-
 « mini Brunonis, quondam episcopi Herbipolensis,
 « per nostros subditos civitatis et diœcesis nostræ
 « sabbato post diem B. Urbani, quo feliciter diem ex-
 « tremum clausit, pergi præcipimus *juxta consuetu-
 « dinem* humiliter et devote (74). » Quod in statutis
 Wolframi a. 1329 et Gotfridi IV a. 1446 denuo in-
 culcatum reperitur.

11. Denique card. Baronius, litteris Pontificum
 nisus, quas supra allegabamus, S. Brunonis nomen
 in Martyrologium Romanum auctoritate Clementis X
 recognitum et a. 1590 Antuerpiæ recusum intulit.

Quo factum est, ut inde ab a. 1616 de Brunonis
 cultu publico in diœcesim inducendo serio iterum
 cogitaretur. Illo anno anniversarium abrogatum est,
 quod in cathedrali quotannis in Brunonis memoriam
 celebrari consueverat. Remansit pridiana processio
 et tumbæ thurificatio, sed ritu exequiarum amoto;
 et pro missa defunctorum substituta est solemnis de
 SS. Trinitate, quæ usque ad a. 1699 retenta sunt.
 Sequenti a. 1617 Martyrologium Romanum Wirce-
 burgi in usum Herbipolensium impressum est; a.
 1616 miracula Brunonis ex documento a. 1202 typis
 publici juris facta sunt, quod et iterum 1657 præsti-
 tum est.

Verum tamen ea fuit antistitum Herbipolensium er-
 ga ecclesiasticas leges observantia, ut etiam postquam

(73) Gropp (Nov. Coll. t. II, p. 114) legit mccccxxxxx,
 Joh. Bern. Mayer suffraganeus Herbipolen. in diario
 mccccxliii. Legendum est 1423: nam Richardus de
 Masbach fuit decanus 1422-1435 et 1450-1454, Hen-
 ricus Weckmar vicarius generalis 1416 et 1423.

(74) Statuto 8. Conc. Germ. t. IV. p. 246.

(75) Quæ hucusque de S. Brunonis cultu expo-
 sita sunt, desumpsimus ex Heuschenio in Actis SS.

A in publicos ecclesie fastos relatus fuisset Bruno,
 quod sane canonizationi æquivalere videtur, religioni
 tamen sibi duxerint, eum honoribus sanctis compe-
 tentibus prosequi. Licet a Joanne Philippo de Schoen-
 born ritus Romanus in diœcesi introductus fuerit et
 Proprium Herbipolense 1665 ad normam breviarii
 Romani typis mandari curaverit, Brunonis tamen
 festum inter sanctorum nostrorum officia non est
 recensitum. Primum quod nobis occurrit officii in
 Brunonis honorem instituti monumentum est Pro-
 prium Canonicorum regularium S. Augustini in
 Heidenfeld anni 1689, ubi officium Brunonis, ab
 hodierno tamen diversum, habetur.

B Anno denique 1699 Johannes Philippus II de
 Greifenklau sacrum Brunonis corpus elevari jussit,
 festumque cum officio in diœcesi universa celebra-
 dum iudixit. Sacra ossa, quæ teste Phil. Guil. Vir-
 tung de Hartung, medicinæ tunc in alma Julia pro-
 fessore suavem efflabant honorem, quem pro naturali
 habendum minime esse censuit, ab ipso apte dispo-
 sita, juncta atque pontificalibus indumentis vestita
 sunt, et 29 Sept. novo altari in crypta a Georgio
 Henrico de Stadion, decano capituli extracto im-
 posita.

C Sepulgentis a morte L. Brunonis elapsis annis a.
 1745, regnante Friderico Carolo de Schoenborn a
 die 17 Maii ad 23 usque solemnissime jubilæum cele-
 bratum est. Post vero a 1749 cum crypta iterum
 renovaretur atque dilataretur, sarcophagum lapi-
 deum, quod primum fuit S. Brunonis sepulchrum,
 in ipsam ecclesiam translatum est, ut altaris, quod
 decani dicunt, mensam exhiberet, atque ipse san-
 ctus in eodem ipso altari repositus; mox vero sa-
 crum corpus in altare S. Martini delatum fuit, ubi
 ad hodiernam usque diem in pace sepultum est
 atque fidelium devotione frequentatus (75).

III. De Brunonis scriptis.

D 12. Quod in vita Brunonis describenda vidimus
 sæpiissime, eum, cum plurimi ea ætate Brunones
 scientia vel virtutibus insignes, vixerint cum aliis
 cognominibus confusum fuisse, id præprimis cum de
 scriptis inquirendum est, nobis occurrit. Statuamur
 igitur pro firmo fundamento, nullum est aliud Bru-
 nonis scriptum, quod ad nostram ætatem devene-
 rit, vel fidei antiquiorum testimoniis commendetur
 præter commentarium in Psalmos, cantica, oratio-
 nem Dominicam et Symbola, quod iteratis curis
 edere suscepimus. Illum etiam contra Simoniacos
 scripsisse contendit anonymus Mellicensis De scri-
 ptoribus ecclesiasticis (76). Nos vero certissime in
 eo erratum fuisse admittimus, cum nullum præ-
 terea vestigium extet, quo hoc opus Brunoni ad-

ad diem 17 Maii p. 38 sqq. Gropp, Noviss. Coll. t.
 II p. 108 sqq. ex diario Joh. Bern. Mayer, Suffra-
 ganei Herbipolen. quod in archivio capituli asservatur,
 t. II p. 13-16. Himmelstein, St Kiliaus-Dom
 p. 22 sqq. Grebner, Compend. Hist. universalis 1764,
 t. III p. 1217 et 1396 Balth. Neumann Descript. Ju-
 bilæi Brunoniani 1745.

(76) c. 84.

scribi queat, jamque Trithemius, qui sæc. XV, in hac nostra civitate Herbipolensi abbas S. Jacobi Scotorum fuit, testetur: « Si quid aliud scripsit, ad me non pervenit. » Falsus est oppido Georgius Galopinus, cum sub nostri Brunonis nomine commentarium in Pentateuchum Duaci 1608 edidit. Nam Brunonis Astensis, abbatis Cassinensis, post vero episcopi Signiensis, qui eodem sæculo exeunte vixit, esse, nullus negabit, qui ea leget, quæ inibi (77) de controversia habentur, auctorem inter et archidiaconum Beneventanum de ecclesia Sipontina agitata. Qui vero ei commentarios in Pauli epistolas vel proverbias Salomonis adscribunt, ut Guil. Eisenrein (78), vel cum Brunone eodem Astensi, vel eum fundatore Carthusianorum confundunt. Huic etiam versus illi adversus malos et hæreticos sacerdotes tribuendi sunt, quos Ludewig in notis ad Frisii chronicon ex Selneccero et Ægidio Perianthro tanquam nostri Brunonis factum attulit.

13. His igitur explosis, cujus generis genuinum ejus opus in Psalmos sit, qualis scopus ejus, quale pretium videamus.

Florebat tuus quidem Herbipoli in domo Salvatoris schola, magistro tunc præstantissimo Bernulfo, cui præcesserat Italus quidam ab episcopo Herbipolim evocatus et integra series virorum pro illius ævi conditione eruditissimorum, ita ut longe lateque scholæ Herbipolensis fama dilataretur multique ex ea ecclesiarum præsules prodirent. Nihil secus est præsumendum cleri non exiguam partem pro temporum barbarie ejusmodi fuisse, cui providendum diversimode erat. Simile quid accidit in Verpnensi diocesi, ubi multi arant, quibus Ratherius episcopus, ecclesiæ suæ severissimus reformator in Itinerario (79) præcipiat, « ut unusquisque, si fieri posset, expositionem symboli et orationis Dominicæ juxta traditionem orthodoxorum penes se scriptam haberet. » Uti vero temporis ratio ferebat, quæ, cum antiquorum populorum ingenia senuissent, recentiorum vero infantiam adhuc agerent, non nisi aliena congerere valebat, ita et Brunonis opus mera compilatio est, unde quaque ex Patrum scriptis collecta, ita tamen ut negare non possimus, judicium atque crisin ex colligendi modo elucescere.

Præfationis Brunonianæ partes suo loco propriis auctoribus vindicabimus. Ipse vero commentarius in Psalmos ex sequentibus collectus est, quorum nomina præfixis initialibus litteris indicantur, nimirum: Augustinus (A); Pseudobeda (B), qui sæpius in argumentis occurrit, rarius in commentario; Cassiodorus (C), quo maxime usus est; Gregorius (G), qui non nisi sexies occurrit; Breviarium in Psalmos, Hieronymo (H) tributum. In Canticis Origenes (O) aliquoties, Rhabanus Maurus semel allegantur. Teste

A editore Reyseriano vix ter decies occurrit, ut non integra auctorum verba, sed eorum tantum sensus referatur.

Post singulos psalmos ex antiquissimo usu (80) addita est oratio quædam, quæ psalmi fructum quodammodo colliget, quod a concilio Agathensi a. 506, can. 30, præscriptum fuerat, ut post Antiphonas collectiones per ordinem ab episcopis vel presbyteris dicantur. Id in Hispaniis usu venisse ex liturgia Mozzarabica apparet verum idem et in Galliis præstitum fuisse dubitari nequit. Eæ quæ apud Brunonem habentur, prima vice occurrunt apud Alcuinum in officiis per series (81), tum apud Brunonem nostrum, deinde apud Ludolfum de Saxonia, sæculi XIV auctorem, in commentario in Psalmos et apud Georgium Cassandrum in collectione precum ecclesiasticarum. Eas sæculo VIII antiquiores esse, inde deducit B. card. Thomasius, quod Romani psalterii lectionem sequantur, cujus usus longo ante Walafridum Trabanem tempore in Galliis desierat. Eas ex codicibus Vaticanis restituit B. Card. Thomasius in suo Psalterio, nos vero, quibus incumbere, Brunonem edere, ejus lectionem ubique retinimus.

Simile quid hac in re præstitit S. Volbodonius, episcopus Leodiensis a. 1020 defunctus proindeque Brunoni coævus, quem Rainerus monachus, qui ejus vitam scripsit ait propria manu scripsisse librum psalmorum, in quo unicuique psalmo compositam ex eodem et a se dictatam subjecit orationem. Quæ tamen orationes, si eorum revera Volbodonius auctor fuit, a nostris diversas fuisse oportet.

Expositio orationis Dominicæ et symboli apostolorum per interrogationes et quæstiones disposita simillima est catechismo illi, qui in scrutiniiis ante baptismum tunc adhuc habebantur, quorum exempla apud liturgicorum monumentorum collectores reperire est.

14. Maximi sane momenti nobis fuit indagare, qualis habendus sit textus psalmorum, quem Bruno suo commentario supposuit, utpote qui vetustissimum et in multis plane singulare nostræ Vulgæ exemplar sit. Notandum præprimis ipsum Brunonem hunc suum textum in animadversionibus criticis, quæ hinc inde occurrunt (82), a Romano Hieronymi psalterio et ea quam ex Hebræo immediate transtulit, versione distinguere, imo semel et a Gallicana (83), eamque « nostram translationem, » quæsi ab aliis omnibus diversarum dictitare. Quod et editor Reyserianus, vir oculatissimus vidit; nam in prologo suo animadvertit: « nostrum istud beatissimi antistitis Brunoni psalterium in verbis quandoque cum « Hebræa veritate aut Romana interpretatione concordans ab usitatis nostræ Gallicanæ translationis

(77) In Deut. c. 25, 11.

(78) In catalogo testium catholicæ veritatis.

(79) Ap. Dacherium in Spicilegio, t. I p. 376.

(80) Cf. B. Card. Thomasi Psalterium cum canticis, Romæ 1697 præf. p. xi.

(81) Patrologiæ t. CI col. 50h. sqq.

(82) Ps. 44, 49; 67, 33; 86, 3; 87, tit.; 88, 19; 104, 22; 104, 27; 106, 40; 134, 13.

(83) Ps. 146 l.

« dictionibus dissonat... Punctatio quoque ex glossis Hieronymi, Augustini ac Cassiodori, virorum utique doctissimorum in isto psalterio facta atque nonnunquam et glossa unius aliter, quam alterius, « facienda, in plerisque locis, a communi usitataque « punctatione discrepat. »

Verum tamen, si rem accuratius examines, senties textum Brunonis esse Gallicanum Hieronymi psalterium multis licet in locis ab usitatissima illa, quam decantamus, forma discrepans; proindeque non errasse B. Card. Thomasium (84) et divinæ Hieronymi bibliothecæ editores (85), cum dixerunt Gallicanum psalterium cum obelis et asteriscis prima vice Brunonis, episcopi Herbipolensis, commentariis illustratum editum fuisse, nisi quod Bruno sæpissime lectiones habeat, quæ ab ipsis receptæ non sunt in textum suæ editionis, sed in notis tamen, ut codicum, præsertim Palatini variantes lectiones adduntur.

Porro et id verissimum est, Brunonis lectionem sæpius a Gallicano psalterio aberrare, qualis in quocunque codice est, atque Romanum sequi, imo vero variantes haberi, quæ ad neutrum horum reduci queant. Triplex via nobis se offerebat, qua ejusmodi singularitatis ratio delegi poterat. Vel enim Bruno ipse Psalterium correxit, vel textum sequebatur ab Alcuino correctum, vel denique textus Gallicani psalterii apud Brunonem habebatur, qualis in Britannia sensim se formaverat, et a primis patriæ nostræ apostolis, qui ex insulis Britannicis venerant, huc translatus fuerat. Brunonem ipsum textum correxisse, non videtur, cum in notulis criticis, de quibus supra diximus, nullibi correctorem agat, sed ad translationem jam usu firmatam appellet. Institui-
mus igitur collationem textus Brunoniani cum Alcuini opusculis in psalterium et commentario illo in Psalmos, qui falso quidem Bedæ tribuitur, originis tamen Britannicæ esse præsumendus est. Verum textus psalmorum in opere Alcuini, cui titulus: Officia per ferias plane ad hodierni normam immutatus visus est. In ipsius commentariis in psalmos pœnitentiales, graduales et centesimum decimum octavum, pauculos invenimus locos qui cum Brunone et Romano a Gallicano textu discederent, multo plures in quibus a Brunone discrepabat. In conferendo Pseudobeda res melius cessit et cortissime admittimus, evidentiorum adhuc evasisse probationem, ni textus Bedæ ab amanuensibus aliisque immutatus fuisset, ita ut genuina ipsius lectio ex commentario ut plurimum nobis desumenda fuerit, et nisi pars non exigua psalmorum in illo commentario exposita non esset. Nihilominus invenimus locos novem (86) in quibus ille cum Brunone consonat contra Gallicanum et Romanum psalterium, quorum duo sunt (87) in

(84) Psalterium cum canticis Romæ 1697 præf. p. xi.

(85) Tom. X opp. Hier. Patrologiæ T. XXIX col. 119. notac.

(86) Ps. 4, 5 et in cubilibus; 92, 7 longitudine; 53, 14 repellit; 103, 13 vocem; 105, 37 interfecta; 118, 145 in toto corde sine meo; 118, 150 iniquitate

A quibus saltem lectionem Brunonis sibi notam esse innuit, quæ nullibi præterea occurrit in codicibus Gallicani vel Romani textus. Quatuor porro erant (88) loci, in quibus cum Brunone et Romana translatione a Gallicana discedit. Brunonis igitur textus nobis visus est illam formam Gallicani psalterii exhibere, qualis in Britannici insulis temporis defluxu evaserat, cum a Bonifacio, Burchardo aliisque inde in has nostras regiones translatus est. Eo forsitan referendum est, etiam quod ait Walafridus Strabo (89), psalterium Gallicanum habere Germanorum aliquos.

15. Opus suum Brunonem oportet infra quadriennium quod ejus obitum præcessit conscripsisse, cum Papiam grammaticum in præfatione (90) alleget, qui anno 1041 scripsit, de quo cf. Oudinum De scriptoribus ecclesiasticis, t. I. col. 621 ed. Lips. De hoc ait quidem Albericus in Chronico: « Anno « 1054, anno 13 imperatoris Henrici filii Conradi, « Papias librum suum, videlicet Elementarium doctrinæ erudimentum edidit, quod probatur per numerum annorum, ubi agit de ætatibus sæculi in prima littera, et enumerando pertingit ad hunc annum. » At in eo lapsus est Albericus; nam, ita si annos Henrici numeres, Papias a Brunone allegari non poterat, qui 1045 defunctus est. Henricus autem rex vivente adhuc Conrado patre a. 1028 est coronatus, proindeque duplex in ipso est computus annorum: alter a coronatione tempus complectens, quo cum patre regnavit; alter a morte patris, cum solus regnare cœpit. Hunc secutus est Albericus, cum illum adhibere debuisset. Quod si facias annus 1041 erit Henrici decimus tertius.

IV. Præsidia critica — quid in hac editione præstitum fuerit.

16. Inter Brunonis codices primum sane locum tenebat *Codex autographus* religiose in ecclesia cathedrali, cui eum donaverat auctor, olim asservatus, sumptuose scriptus, ut testatur editor Reyserianus. Cochlei tempore (1533), ut ipse ait, adhuc in locupletis antiquorum voluminum bibliotheca ecclesiæ Herbipolensis extabat. Verum cum belli Suecici tempore, vel ut alii volunt, propter turbas a rusticis sæculo xvi motas, bibliotheca sub tecto ecclesiæ cathedralis abscondita, nec nisi longo post tempore detecta fuisset, pene intercidit codex pretiosissimus, qui longo studii critici labore nos liberasset. Sequitur *Codex Saganensis*, quo suppeditante Paulo Dulciario, decano capituli Budissencensis, in edendo Brunone usus est Cochleus. Quo devenerit et iste nescimus. — *Codex Ebracensis*, sæculi xiv, in Universitatis Herbipolensis bibliotheca asservatus, qui Brunonem reddit abbreviatum integrum; in edenda hac editione contulimus.

(87) Ps. 68, 31 dolorum eorum; 67, 6 scrobilam.

(88) 26, 17 semita; 32, 7 in utrem; 40, 6 cor ejus ad primum stichon transfertur; 117, 34 qui venturus es.

(89) de rebus ecclesiasticis c. 25

(90) N. I.

Editionum numerum, locum et tempus non sine A
multiplici errore indicarunt auctores bibliographi,
Nos in bibliothecis tum hejatis, tum Monacensibus
bus accuratissimam institui inquisitionem curavi-
mus et alias præter sequentes detegere non fuit.

Editio Reysariana princeps, anno uti videtur 1480
in folio minori Herbipoli impressa. Censent periti
hoc fuisse alterum Jeorii Reyser opus, quod post
breviarium hæc in urbe impressit. Est autem hæc
editio ex autographo Brunonis, ut ipse editor no-
tat, expressa.

Reyseri editionem bis in quarto recudit Antonius
Koberger, cujus editiones pro primis haberi solent.

Editio Kobergeriana I a. 1404 Norimbergæ (91)
vel Coloniæ, ut habet Caveus.

Editio Kobergeriana II a. 1407 Norimbergæ vel
Augustæ, ut contendit Reimmaun (92).

Editio Cochlei Lipsiæ 1533 in 4° edita a Joh. Co-
chleo, notissimo Lutheri adversario, atque Conrado
a Thuengen, episcopo Herbipolensi dicata, patro-
cinantibus Georgio, Saxoniae duce, fidei orthodoxæ
defensore constantissimo: Joanne a Schleyer, epi-
scopo Misnensi, et Paulo Dulciario, decano Budisse-
nensi, qui legatum esse voluit, a se pauperibus sa-
cerdotibus relictum (93). Duas de hac sua editione
Cochlei epistolas a. 1532, servavit Joh. Bapt. Rie-
derer (94).

Hæc Cochlei editio in *Bibliothecis Patrum, Colo-
niensi* 1618 t. XI et *Lugdunensi* 1677 t. XVIII recusa
est.

Prodiit denique Herbipoli 1721 Psalterium Davi-
dis cum notis et commentariis S. Brunonis, quon-
dam episcopi Herbipolensis, almæ congregationis
majori academicæ B. M. V. annuntiatæ Herbipoli
oblutum in 12°, quod tamen vix Brunonis editioni-
bus annumerandum est, cum commentarius plane
immutatus fuerit ex Leblanc et aliis.

17. Quod ad præsidiorum recensitorum valorem
attinet, præ primis excludamus oportet secunda-
rias editiones omnes, remanebuntque conferendæ
Reyseriana et Cochleana, porro codex, qui solus no-
bis præsto fuit, Ebracensis. Inter hæc primum locum
absque dubio editor Reyserianus occupat, vir saga-
cissimus et qui sanæ critices principia sequebatur
suo tempore vix non inaudita. Optime enim ille vi-
dit, editoris non esse auctorem suum corrigere, ne-
que exhibere, quid ille dicere debuerit, sed quid
dixerit. Hinc in prolegomenis late exposuit: « Quod
« psalteria propter diversitatem temporum solam
« in verbis repertam non sunt emendanda. » « Quod
« istud psalterium propter diversitatem punctorum

(91) Cf. Ræder catalog. librorum sæc. xv Norim-
bergæ impressorum n. 210, 250, 403, qui his dua-
bus tertiam præponit anni 1483, quæ Reyseriana
esse videtur.

(92) Catalog. Bibl. theolog. p. 357.

(93) Alteram Cochlei editionem in folio Herbipoli

« et dictionum solum non sit ad formam aliorum
« emendandam, nec aliorum ad illud » et similia.
Diversa plane principia secutus est Cochleus, qui
hunc sibi finem præposuerat, ut clericis et religiosis
ad psalmos recitandos obligatis aptum quoddam ac
compendiosum Psalmorum commentarium compa-
raret. Huic ille maxima cura atque sollicitudine te-
nuit lectionem et punctuationem autographi, quod præ
oculis habebat, et ideo dure se in hoc psalterio labo-
rasse ait. Hic vero quæ ad strictam grammatices
normam dicta non erant, correxit, duriores structu-
ras emollivit, addidit atque mutavit obelos et asteri-
cos. Quod ex utriusque collatione apparet, cum Rey-
ser illam constanter lectionem habeat, quæ minus
elegans, minus grammatices regulis adaptata, in
textu vero illam, quæ minus consueta est. Quod
vero ejus auctoritatem firmat, id est quod codicem
Ebracensem constanter sibi consonum habeat, ubi
iste Brunonem in compendium non redegit, quibus
de causis nos nullo modo dubitavimus. Reyseri tex-
tum ut plurimum restituere, licet eo ipso multum a
vulgata Cochlei lectione recessuri eramus. Ejecimus
etiam quæ Cochleus de suo addidit, commentarios
canticorum, collationem cum Hebræo textu et alia
ejusdem generis, cum nobis non Cochleus, sed Bruno
cedendus sit. Maximi vero nobis laboris opus fuit,
Brunonis præfationem restituere, pro qua Cochleus
propriam substituerat. Codex multa omiserat, alia
addiderat, atque ipse Reyser hæc in parte propria
quædam immiscuerat, ita tamen ut distingui a Bru-
nonianis queant. Nos igitur, deficientibus aliis præsi-
diis textum præfationis quo meliori fieri potuit
modo restituimus; in locis vero Patrum, ex qui-
bus illam Bruno congegit, ejus lectionem retinui-
mus.

Jam vero omnia nos explevisse confidimus, qui-
bus Brunonis operi præcludendum erat, neque su-
perest aliud præstandum, nisi ut publicas illis grates
agamus qui consilio, opera, scriptis adjutores
nostri fuerunt, imprimis vero reverendo domino
Antonio Ruland, theologiæ doctori atque in nos-
tra hac universitate Julia summo bibliothecario,
viro rei nostræ antiquariæ ac literariæ peritissi-
mo.

« Tibique (95), o pater ter quaterque beate, et
« pontifex toto ævo venerande, felix Bruno, grates
« referimus. Impetra ut digne quoque moribus re-
« spondeamus. Dignissimas enim gratias agere est
« Deo fideliter servire sanctorumque vitam imitari.
« Idipsum quoque ex Deo digne psallere et in psal-
« terio proficere. »

1521, reconsuit Lelong, Bibl. sacra ed. Boern. t. I,
p. 647, quæ nullibi comparet; videtur esse Reyse-
riana.

(94) Nachrichten Zur Kirchen-Gelehrten-und Bue-
chergeschichte I Bud. 2tes Stueck, n. xxxii.

(95) Verba sunt editoris Reyseriani.